

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA BAHOLASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI

Choriyeva Marjona Jo'rabek qizi

choriyevamarjona238@gmail.com

Osiyo xalqaro Universiteti magistratura bosqichi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20769567>

Annotatsiya. Ushbu tezida pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasini shakllantirishning ilmiy-metodik asoslari yoritiladi. Baholashning diagnostik, formativ va summativ vazifalari, adolatli mezonlar asosida natijalarni aniqlash, raqamli baholash vositalaridan foydalanish hamda refleksiv yondashuvni rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Tezida baholash savodxonligi kelajak pedagogning kasbiy madaniyati va ta'lim sifatini oshirish omili sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: baholash kompetensiyasi, baholash savodxonligi, pedagogik baholash, formativ baholash, raqamli baholash, refleksiya, rubrika, ta'lim sifati.

Abstract. This thesis discusses the scientific and methodological foundations for developing assessment competence among prospective teachers. It analyzes diagnostic, formative and summative assessment, fair criteria-based evaluation, digital assessment tools and reflective approaches. The paper emphasizes assessment literacy as an important component of teachers' professional culture and education quality.

Keywords: assessment competence, assessment literacy, pedagogical assessment, formative assessment, digital assessment, reflection, rubric, quality of education.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quv natijalarini xolis aniqlash, talabaning rivojlanish dinamikasini kuzatish va o'qitish metodikasini takomillashtirish baholash tizimi bilan bevosita bog'liq. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasini shakllantirish pedagogik tayyorgarlikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Baholash kompetensiyasi kelajak pedagogning nafaqat bilimni o'lchash, balki o'quv jarayonini ilmiy asosda tahlil qilish va boshqarish qobiliyatini ham ifodalaydi.

Baholash jarayoni faqat ball qo'yish yoki yakuniy natijani qayd etish bilan cheklanmaydi. U ta'lim jarayonida o'quvchining mavjud bilim darajasini aniqlash, xatolarini ko'rsatish, rivojlanish yo'lini belgilash va o'z ustida ishlashga undash vazifalarini bajaradi. Ilmiy nuqtayi nazardan baholash diagnostik, rivojlantiruvchi, nazorat qiluvchi va motivatsion funksiyalarni o'zida birlashtiradi. Ana shu funksiyalarning uyg'unligi ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun baholash savodxonligi alohida ahamiyatga ega. Baholash savodxonligi deganda baholash maqsadini to'g'ri belgilash, mos vosita va mezonlarni tanlash, natijalarni tahlil qilish hamda ulardan ta'lim jarayonini takomillashtirishda foydalanish malakasi tushuniladi. Bunday savodxonlikka ega pedagog o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga oladi, baholashda shaffoflik va adolat tamoyillariga amal qiladi.

Baholashning ilmiy asoslari pedagogika, psixologiya va didaktika fanlari bilan chambarchas bog'liq. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi, Bloom taksonomiyasi, formativ baholash nazariyasi va zamonaviy testologiya yondashuvlari o'quv natijalarini chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Bu yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarga bilimni faqat eslab qolish darajasida emas, balki tushunish, qo'llash, tahlil qilish va baholash bosqichlarida aniqlashga yordam beradi.

Bugungi oliy ta'lim amaliyotida an'anaviy baholash usullari bilan bir qatorda portfolio, o'zaro baholash, rubrika, loyiha ishi, elektron test va kompetensiyaga asoslangan topshiriqlardan keng foydalanilmoqda. Ayniqsa, formativ baholash talabaga o'quv jarayonida doimiy teskari aloqa berib, kamchiliklarni vaqtida bartaraf etish imkonini yaratadi. Summativ baholash esa modul yoki kurs yakunidagi umumiy natijani aniqlash uchun muhimdir.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi baholash tizimiga ham yangi imkoniyatlar olib kirmoqda. Google Forms, Moodle, Quizizz, LMS tizimlari va boshqa elektron vositalar orqali testlarni avtomatlashtirish, natijalarni tezkor qayta ishlash va statistik tahlil qilish mumkin. Raqamli baholash shaffoflikni oshiradi, o'qituvchi vaqtini tejaydi va talabalarning o'z natijalarini kuzatishiga yordam beradi. Shu bilan birga, bunday vositalardan foydalanish pedagogdan texnik va metodik tayyorgarlikni talab qiladi.

Baholash jarayonida rubrikalardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilar uchun samarali metodik vosita sanaladi. Rubrika topshiriq natijasini aniq mezonlar asosida baholashga xizmat qiladi va subyektivlikni kamaytiradi. Talaba baholash mezonlarini oldindan bilganida, o'z faoliyatini rejalashtiradi, natijani mustaqil tahlil qiladi va mas'uliyat bilan ishlashga intiladi. Shu jihatdan rubrikalar o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi.

Interfaol metodlar ham baholash kompetensiyasini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Case study, peer assessment, reflektiv kundalik, amaliy loyiha va portfoliolar bo'lajak o'qituvchilarni baholash mezonlarini mustaqil ishlab chiqish, dalillar asosida xulosa chiqarish va adolatli qaror qabul qilishga o'rgatadi. Bu

jarayonda talaba baholashni tashqi nazorat sifatida emas, balki o'z rivojlanishini boshqarish vositasi sifatida qabul qiladi.

Quyidagi jadval bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasining asosiy tarkibiy qismlarini, ularning shakllanish darajasi va pedagogik mazmunini umumlashtiradi. Jadvaldagi ko'rsatkichlar nazariy bilimlar nisbatan yuqori bo'lsa-da, formativ baholash, refleksiya va baholash vositalarini ishlab chiqish bo'yicha amaliy tayyorgarlikni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

1-jadval

Bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasining shakllanish ko'rsatkichlari

Nº	Ko'rsatkichlar	Natija (%)	Pedagogik mazmuni
1	Baholash mezonlarini bilish	78 %	Talabalar baholash tamoyillari va mezonlari haqida yetarli nazariy tasavvurga ega, biroq ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash izchil mashqni talab qiladi.
2	Baholash vositalarini ishlab chiqish	62 %	Test, rubrika va amaliy topshiriqlarni tuzish ko'nikmasi shakllanmoqda; topshiriq sifatini tekshirish bo'yicha metodik yordam zarur.
3	Formativ baholashdan foydalanish	52 %	Jarayonli baholash va teskari aloqa berish tajribasi ortmoqda, ammo uni muntazam qo'llash hali to'liq barqarorlashmagan.
4	Raqamli baholash vositalaridan foydalanish	67 %	Google Forms, Moodle, Quizizz va boshqa platformalar orqali tezkor nazorat va natijalarni tahlil qilish imkoniyati kengaymoqda.
5	Refleksiya va o'z-o'zini baholash	58 %	Talabalarda o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmasi rivojlanmoqda, lekin refleksiv topshiriqlarni ko'paytirish zarur.

6	Baholash madaniyati	71 %	Xolislik, adolat va pedagogik etika tamoyillariga e'tibor kuchaymoqda; baholash natijasini asoslab berish ko'nikmasi mustahkamlanmoqda.
---	---------------------	------	---

Manba: Muallif tomonidan pedagogik baholash, baholash savodxonligi va raqamli baholash vositalariga oid ilmiy-metodik manbalar asosida umumlashtirildi.

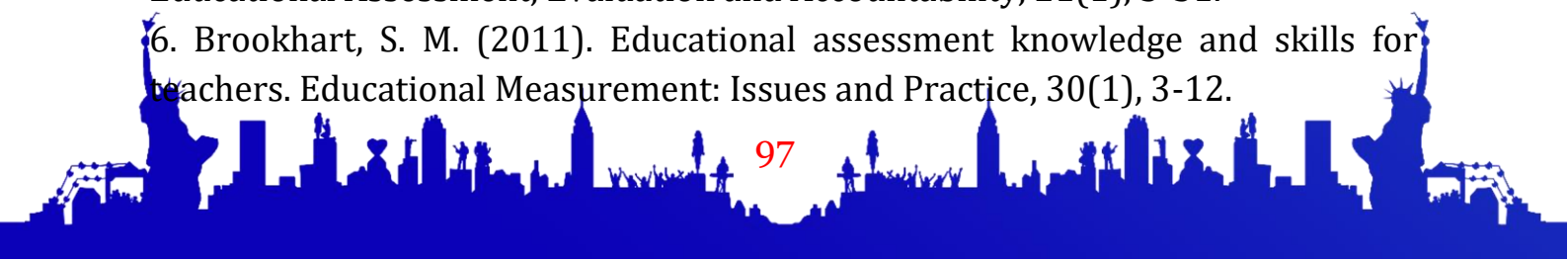
Jadvaldan ko'rinib turibdiki, bo'lajak o'qituvchilarda baholash mezonlarini bilish va baholash madaniyati nisbatan yaxshi shakllangan. Biroq baholash vositalarini loyihalash, formativ baholashni tizimli qo'llash hamda refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha izchil metodik ishlarni kuchaytirish zarur. Ayniqsa, raqamli baholash vositalari bilan ishlash bo'lajak pedagogning zamonaviy kasbiy tayyorgarligida muhim yo'nalish sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta'lim islohotlarining muhim tarkibiy qismidir. Ilmiy asoslangan, shaffof va rivojlantiruvchi baholash tizimi o'quv natijalarini xolis aniqlash, ta'lim jarayonini takomillashtirish hamda har bir talabaning individual o'sishini qo'llab-quvvatlash imkonini beradi.

Kelajak pedagoglarida baholash savodxonligini shakllantirish uchun maxsus kurslar, amaliy treninglar, raqamli platformalar bilan ishlash mashg'ulotlari va refleksiv topshiriqlarni ko'paytirish maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv ularning kasbiy yetukligini mustahkamlaydi, baholash madaniyatini rivojlantiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduqodirov, A. (2019). Pedagogik baholash nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Hasanboeva, O., & Turg'unova, D. (2020). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va baholash tizimlari. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
3. Yo'ldoshev, J. (2021). Ta'limda monitoring va baholash jarayonlarini tashkil etish metodikasi. Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. Xodjayeva, M. (2022). Bo'lajak o'qituvchilarda baholash kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: Iqtisod-moliya nashriyoti.
5. Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 21(1), 5-31.
6. Brookhart, S. M. (2011). Educational assessment knowledge and skills for teachers. Educational Measurement: Issues and Practice, 30(1), 3-12.

7. Sadler, D. R. (2010). Beyond feedback: Developing student capability in complex appraisal. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35(5), 535-550.
8. Shepard, L. A. (2019). Classroom assessment to support teaching and learning. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 38(3), 21-24.
9. Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.
10. Karimova, Z. (2023). Bo'lajak o'qituvchilarda baholash madaniyatini rivojlantirish yo'llari. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 2(4), 45-53.

